

„A ha!“ odvrne gospod Trdoglavec. „Tù ga imate! Kaj hočete dokazati s tem? In če je tudi tako — kar dvomim, — ni čuda; kajti v dekliških šolah, kakor veste, je mnogo manj opravka, nego po deških. Ne rečem ravno, da nimajo učiteljice, in le one, ki nimajo še nobenega čestilca, in tudi one, za katere se ne briga nobeden več, vsaj nekoliko uspeha se vé le na dekliških šolah. Vender z učitelji se ne mogó meriti, kajti mi moramo stati povsod na svojem mestu. — In preidimo zdaj k omoženim učiteljicam. Ta mora nekaj zanemarjati: ali šolo, ali družino. Saj se še spominjate, gospoda moja, da je v preteklem letu v doljne-avstrijskem deželnem zboru omenil nekov poslanec, da omožene učiteljice utegnó zanemarjati šolo. Ali takoj ga je poučil drug poslanec, da ona prej zanemari svojo družino, kakor šolo. In to naj bi bil dokaz, da je tudi omožena učiteljica spretna poučevati v šoli. Hvala lepa za tak dokaz! Toda svet zna, da omožene učiteljice vsaj nekaj zanemarjajo, in vender se smejo možiti tako, kakor prej. In to očividno zanemarjanje družin se trpi kar brez ugovora“.

\* \* \*

Temu razmišljevanju Trdoglavčevemu nimam dostaviti ničesa. Čestita gospá ali gospodičina sodruga, ako ne verjameš, da je govoril tako moj prijatelj gospod Trdoglavec, bodeš vsaj verjela, da sem zapisal to jaz. In ako ti ni vse všeč, kar je govoril gospod Trdoglavec, tolaži se, da tudi njemu ti nisi všeč. (Dalje prihodnjič.)

## Knjiga Slovénka

v

dobah XVI. XVII veka.

**IV.** Četrty je bil **Matija Kastelec** (Matthias Castellez). Rodil se je „zu Kellnberg in Crain, an der Poick, unweit von Brem, A. 1620 am 24. Jenner“ (Valvasor VI, 359), „zu Kelnberg (Klenik) an der Poik (Pivka) unweit Prem in Innerkrain“ (Šafařík 19), verjetniše v Kilovčah (Kühlenberg, Küllenberg) blizu Prema l. 1623 (Novic. 1864. Zvon 1881); bil je župnik v Toplicah, potem v Šent-Jerneju in naposled korar v Novem Mestu (Rudolphswerth, Neustadtl), kjer je umrl 19. jun. 1688. Pokopan je v cerkvi Frančiškanski pred altarjem Marije brez madeža spočete, kjer ima še sedaj kameno pločo z nagrobnim napisom, katerega si je bil sam stvoril. V časopisji samostanskem bere se o letnici 1688: To leto je umrl... velik dobrotnik samostanu, .. oskrbel sreberno svetilnico pred velikim altarjem, zidal oblok in zvonik nove cerkve.. Mož je bil častitljiv, ljubljen od vseh, umrl je poln zaslug itd. — Na grobu je čitati tudi po latinski:

„Hic Mathias Castellez Canonicus jacet — Qui etiam mortuus non tacet. — Loquitur hic in fornice et turri — Nec silent alibi muri. — Hic sciens architecturam — Fecit sibi hanc sepulturam — Et ut sit cum mundis — Petit a singulis Pater noster vel De profundis. — Clamat, o viator, nē tace — Saltem dic: Requiescat in pace. — Dic, ut docet S. Sulpitius — Deus sit ei propitius! — ... Quæris, cur voluerit sepeliri hic intus — Ait, causa fuit meus frater Hyacinthus“ (Gl. Novice 1864. Zg. Danica 1867. Progr. Ober-gymnas. Rudolfswert 1868).

„Aus dieses Manns fleißigen Feder seynd unterschiedliche Schriften geflossen und zwar zu desto mehrerm Nutzen seiner Landsleute meistentheils in Crainerischer Sprache“ piše Valvasor (VI, 360), kjer se naštevajo vže tiskane na pr.:

I. Bratovske Bvquice S. Roženkranca. V' katerih je ukúp zložena viža ta Psalter, ali Roženkranc z' témi petnaistimi skriunostmi moliti, inu kokú se more enimu Bolniku k' izveličantu pomagati; zraven zamerkanih odpustkou čez ceilu lejtú. Tu je preloženu z' Nemškiga, Laškiga, inu Latinskiga na Crainsko bessédo skuzi Matthia

Castelca Chorarja, inu Beneficiata S. Roženkranca, u' Novim Mestu. Stiskanu u' Nemškim Gradcu skuzi Widmanstetterske Erbe, u' tem lejtú 1678. V zakladi Joanneza Helma, u' Lublani Buqviniga Veznika. 8<sup>o</sup>. str. 459. — II. Bratouske buquice S. Roženkranca, vkup zložena viža ta psalter ali roženkranc z' temi petnaistimi skriunostmi moliti, tudi kakú se more enimu bolniku k izveličaniu pomagati, vkupai zloženu skuzi Matthia Castelca itd. Stiskanu u' Lublani skuzi J. B. Mayerja itd. u' tem leiti 1682. 8<sup>o</sup>. — Knjigo to, dvakrat natisnjeno, s štirimi slikami, podarja „Gnadvli Gospei Materi Joan. Susani Paradaisarci, kakòr eni visoku vredni Priorci inu Patroni u' tem jmenitnim Vellelessalskim Clostru u' Gorenski strani, polhinim teh Divyc... — Bratovščina inu zvésti Caplan Matthias Castellez, Canonic. Rudolphsbertensis ibidemque Confr. SS. Rosarij Praeses“. — Nahajajo se v njej:

a) Viža ali Šega moliti ta s. Roženkranc — veseli, žalostni, častiti deil — z mnogoterimi opominjanji (str. 1—31); Pesni (31—49) od S. Roženkranca α) Ave presvitla Maria; β) Češčena si Maria Ti; γ) Magnificat; δ) Tebi Maria pojemo — (Tvojo čast rezevamo, — Ti Divica zgudna Danica — Nebeška si kralica, — Kar kuli u' Nebessih živy, — Vse tebe Maria časty etc.); ε) Žalostna je Mati stala — (Pod križam milu jokala, — Kadar je nie Syn vissil. Kadar. — 2. Ječy, zdiše ta Divica, — Nie precartana Dušica, — Žalosten meč je presunil. Žalosten... 19. Nai me sveti križ obaruje, — Take martre mi še daje, — Z Božjo gnado popolnoma. Z... 20. Kadar tu tellú odmèrje, — Dai de se Dušici daruje, — Sveti Rai, na vekoma. Sveti. Amen); Molitve bolnikom, po sv. pismu premissljevanja, od odpustkov, priporočevanje (kadar bolnyk dušo pušča — pusty), opominjanje k bratom ali udom bratovščine Roženkranske (50—176). — Modus pronuncianti aliqua Nomina in Idiomate Carniolico. Register. Errata.

b) Modus juvandi agonizantes. Valde vtilis et necessarius pro Religiosis Saecularibus et Regularibus Curam Animarum exercentibus ac pro Patribus familias, ut sciant se suosque domesticos ad aeternam salutem dirigere. Liber latino-carniolicus. 8<sup>o</sup>. 177—459. V tem razdelku so prelepi in prekoristni nauki duhovnim voditeljem, kako je ravnati z bolniki, kateri so na smrt pripravljani ali še ne pripravljani, kateri radi umrjo ali se smrti bojé, ki so nepotrpežljivi, dvomijo, obupujejo, ki so prevzetni, niso pri pameti, ki se nočejo pripraviti; kako so bolni tolažiti, potrjevati v veri, upanji, ljubezni, o prejemanji sv. zakramentov, kaj storiti z njihovim blagom, s sorodniki, s pričujočimi, kako so voditi hudodelniki, v smrt obsojeni itd. Vmes je mnogo zgledov; Symbolum s. Athanasij (»Katerikuli hoče izveličan biti; ta more pred usimi ryčmy pravo Catoliško Vero dèržati. Kateri tojsto cillu, čistu ne dèrži: ta bo prez cvibla vekoma pogublen« itd. str. 235—239); Karsčanska Spuvíd (str. 297). V zadnjem poglavji (cap. XXI. p. 378—389) so latinske pesmi; Passion iz useh štirih Evangelistov (390—400); Pesen: O Slatku Ime JESUS (»Jesus sladák je tvoj spomyn, — Slatku jme Nebeški syn; Druge slatkusti ne želym, — Ampak se stabo vesselym. — — Nei slaišiga nyč šlišati, — Nei lepsišiga nyč viditi, — Nei lubšiga nič misliti, kakor Jezusa lubiti. — . . Jezik ne more spričati, — Perje ne more spissati, — Ta znà kir je lubil serčnú, — Koku Jezus lubi močnú. — . . Jezus se je u' Nebú uzdignil, — Spred ocy naših je zginil, — Vinèr po tem sim jest vessel, — Sercé moje je sabo uzél. — Zdai ga hvalim, zdai ga častym, — Enkrat se bom vesselil z' nym, — Jest jmam dobru vupanie, — Jezus bo dal zveličante. Amen.« Str. 402—407). — Suspiria S. Francisci Xaverij (»Jest tebe lubim ó Gospúđ, inu nikar za tú — De jest skuzi lubezan pridem u Nebú... Aku lih bi ne bilú Nebés, pàkla, inu zemlé, — Inu bi ne jmel zadobiti večnu vesselje — O zvésti Gospud Búg! za obstoim, za nyč, — Tebe serčnu lubim, o jest reuni červyč! itd.«). Psalmi 14. 90. 50. 30. po kranski. Peissen u' revah, inu u nadlugah. Molitou z' eno srečno smert (»Kadar pride posledni čas, de jest bom mogel umreti, — O Jezu Christ kir si za nas

— Tudi mogel terpeti, — Stui meni svéstu na strani, pred hudičom mene brani, — V tvoje roke mene uzami... Troštliva Peissen u revah inu nadlugah. Molitou z' eno dobro smert. Od Terplenia Christusoviga. Pozdravi të S. Christusove Rane. Spomyn Martre Christusove. — Molitou ob čassu Turske Voiské — Kuge — Lakote. Prava viža te S. Spuvidi. — Te Deum laudamus, po kranski (>Tebe Bogá hvalimo, — Za Gospuda vsi spoznamo. — Tebe Očeta večniga — Hvali usé kar je živiga« itd.). Oratio Dominica, dicta cum attentione, et sine attentione, ex iisdem litteris — juxta illud: Si cor non orat, in vanum lingua laborat (459). Approbatio Labaci 1682. Neoclaustri 1677. Index. Pred njim pa na koncu: Matthias Castellez Canonicus ad Lectorem: Editio praesens, vitij si continet in se — Quid, remove id Lector, dexteritate tua. Vale, ac pro me Deum exora: et haec sint — O. A. M. D. T. O. M. G. —

**Primeri** po tej knjigi iz razdelka a): Oča naš, kir si u' Nebessih... Izydi se Tvoja Vola, kakor na Nebi, taku na zemli... kakor my odpuščamo našim dolžnikom... Temuč nas réši od zléga. — Češčena si Maria, Milosti polna, Gospúd je stabo; žegnana si u' mei ženami... prossi za nas grešnike, zdai, inu na našo smertno uro. — Jest Verujem u' Buga Očeta usigamogočiga... Terpil je pod Poncjom Pilatušom... Doli je šal k' Peklom... od vunod jma priti soditi te žive inu mertve... Odpuščanje grèhou, Vstajanje Messa: inu Večnu živénie. Amen. — Češčena si Krajlca, Mati te milosti, tu živénie, slatkust, inu naše Vupanje, bodi Češčena. K' tebi šrajamo... O Pohleuna, O Dobrutliva, O slatka Divica Maria. — Pod Tvojo Brambo my perbežimo O Sveta Božja Porodnica... naša zavetnica, spravi nas z' tvojm Sýnom, poroči nas tvojemu Synovi, postavi nas pred tvoja Synova. —

Opominanje h' Bratom: „Poffissait se bratje inu sestre, z' andohtjo ta S. Roženkranc pogostim moliti, za odpuščanje svojh grehou té Popolnoma odpustke zadobiti, inu za te mertve ne pozabiti; de takú sebi, inu teh mertvih dušicam boste, u' Božy gnadi, inu milosti, mogli pomoč priti, h' temu večnimu izveličaniu. Inu letá je ta kratka viža, ta S. Roženkranc nucnu, Jezusu, inu Marii Divici h' časti, skuzi tu ceilu lejtú dopernašati. Per tem usem bodi čast, inu hvala samimu Gospudi Bogú, Očetu, Synú, inu S. Duhú, od vekoma do vekomai. Amen.“

Ta prva Peissen od S. Roženkranca Marie Divice, si usimi petnaistimi skriunostmi, čez to besedo:

### AVE MARIA.

- |   |   |
|---|---|
| <p>1.<br/><b>A</b>ve presvita Maria,<br/>Tebe časty duša moja,<br/>Sama spočela si Bogá,<br/>Elizabeth obyskala.<br/>O Maria.</p>                       | <p>4.<br/><b>M</b>očy Nebeške zdišejo,<br/>Angelci se začudijo,<br/>Ker je Syn Božy gaižlan bil,<br/>Z' Ternasto krono kronan bil.<br/>O Maria.</p>                   |
| <p>2.<br/><b>V</b> divičnim truplu nossila.<br/>Jezusa si ti rodila,<br/>V' Templi ga gori offrala,<br/>Z' Vesseljam tankai ga znešla.<br/>O Maria.</p> | <p>5.<br/><b>A</b>h Bratje, Sestre Marie,<br/>Polle Jezus za nas mërje,<br/>Težkust križa za nas nossil.<br/>Na taistim je on križan bil.<br/>O Maria.</p>            |
| <p>3.<br/><b>E</b>va kar ti ludém zgubyš,<br/>O Maria supet dobyš:<br/>Jezus se je u martro pustil,<br/>Kryvavi put za nas potyl.<br/>O Maria.</p>      | <p>6.<br/><b>R</b>ezdial je on to večno smert,<br/>K' Nebessam usim pokazal poot,<br/>Sterpleniam nas je Bug yskal,<br/>Ker je od smerti gori ustal.<br/>O Maria.</p> |

7.  
 Iogram se je perkazoval,  
 Zveličanie oznanoval,  
 Častitu je u' Nebessa šal,  
 Svojga Duhá nam je poslal.  
 O Maria.

8.  
 Angelci spetjam pridejo,  
 Tebe Maria spremlajo:  
 Sveta Troyca krona Te,  
 Dai nam Nebešku vesselje.  
 O Maria.

### Peissen Marie Divice.

#### Magnificat.

Maria Dècla žegnana, od Davidove hiše,  
 Bila možú zaročena, kakòr nam Lukež piše:  
 Je častila, tar hvalila, milost Božjo veliko:  
 V svoji peisni, ti hvaležni: pejla z' štimo vissoko.  
 Dušica moja povišui, Bogá, kir te je stvariu;  
 Inu ti duh moj poskakui, u' Bugi kir te je reišiu.  
 Tar dèklin stan, zlú ponižan, je vissoku povišal:  
 De nio naprej, bo usak uselei, za zveličano dèržal.  
 Zakai Gospúd kir je mogoč, je silne rečy sturiu;  
 Nad mano zkazal svojo muč, z' nadluch me uselei reišiu.  
 Niega milost, tar usmilenost, ta vekoma ostane:  
 Kar govory, terdnu deržy, usa syla se mu ugane.  
 Svoje roké, muč zkazuje; Ker offertne poniža:  
 Od stola yh rezkropluje: Pohleune pak poviša.  
 Izraelu hlapcu svoimu; Gospúd gori pomaga:  
 Zakai nega žene h' temu, negova milost draga,  
 Na katero, čez usó mèro, je on zdai pomisliu:  
 Kakor je usim starim lubim, očakom bil oblublil.  
 Čast hvala bodi vissoku, Bogu Očetu u' Nebi:  
 Inu po sveitu široku, od usakiga posebi.  
 De je nam dal, za last šenkal, Synú suojga;  
 Ta nas brani, inu ohrani, skuzi Duha Svetiga. Amen.

## Učne slike iz zgodovine.

(Piše **Tone Brezovnik.**)

(Dalje.)

### Rimljani.

#### 1. Italija in Rimljani v obče.

Na jugo-zahodni meji naše države se razprostira daleč v sredozemsko morje škornjici podoben poluotok Italijanski, kojega lahko vrt Evrope imenujemo. Najljubeznivejše doline vrstijo se tù z nebstavnimi gorami.

Sredi te lepe dežele prebivali so v starih časih slavni in mogočni Rimljani. Bili so skoro še bojevitejši, nego Špartanci. Imeli so se za sinove in potomce bojnega boga Marta, in takim se pač nihče s srečo zoprstaviti ne more. V trdo sklenjenih vrstah, polni zaupanja v sé in v njih varuvajoče bojne bogove, šli so pogumno sovražniku nasproti ter nijso mirovali, dokler si ga nijso podvrgli.

Najprej so si podvrgli male sosedne národe. Na to silili so na vse strani, tako, da so si okoli Kristovega rojstva priborili skoro ves tedàj znani svet.

Za časa miru so se stari Rimljani najrajše pečali s poljedelstvom. Na polji pa nijso delali le sužnji, kakor je bila navada pri drugih národih, nego najiminitnejši meščani so sami orali. Pri-petilo se je celó, da so kakega meščana od pluga v mesto pozvali, da je prevzel vodstvo armade.\*)

\*) Ko so prišli poslanci Cincinatu naznanit, da je voljen za diktatorja, bil je ravno na polji, kjer je ves prašen oral.